

ПРО ВНЕСЕННЯ ДО СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ СПІЛЬНОГО МАЙНА ПОДРУЖЖЯ

ON CONTRIBUTION OF JOINT PROPERTY OF SPOUSES TO THE AUTHORIZED CAPITAL

Калаченкова К.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри господарського права

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Євтушенко Д.О., студентка III курсу
юридичного факультету

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Стаття присвячена аналізу проблем внесення майна, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності до статутного капіталу суб'єкта господарювання. Метою даного дослідження є узагальнення положень щодо правового регулювання відносин що виникають в результаті внесення до статутного капіталу спільного майна подружжя та обґрунтування пропозиції щодо вдосконалення його регулювання.

Зазначено, що правове регулювання відносин щодо поділу статутного капіталу суб'єкта господарювання, сформованого за рахунок спільної сумісної власності подружжя у чинному законодавстві чітко не встановлено, крім того, вказано на неузгодженість правових позицій між Конституційним Судом України та Верховним Судом України, а також відсутність єдиної точки зору з цього питання серед науковців. Проаналізовано положення чинного законодавства та судової практики України щодо вирішення питання належності статутного капіталу суб'єкта господарювання до спільної сумісної власності подружжя.

В статті звернута увага, що майно, як внесок до статутного капіталу господарської організації, переходить у її власність і перестав бути об'єктом спільної сумісної власності подружжя, натомість вкладник отримує корпоративні права. Оскільки, відповідно ст. 61 СК України об'єктом спільної сумісної власності може бути тільки майно, тому корпоративні права (сукупність майнових та немайнових прав), не можуть бути об'єктом спільної сумісної власності.

За результатами проведеного дослідження щодо проблем внесення спільного майна подружжя до статутного капіталу суб'єкта господарювання розроблено низку теоретичних та практичних рекомендацій. Зазначено, що при доказі факту спільної сумісної власності на майно треба враховувати: час набуття такого майна; кошти, за які таке майно було набуто (джерело набуття); мету придбання майна, яка дозволяє надати йому правовий режим спільної власності подружжя. Обґрунтовано, що найефективнішим способом вирішення даної категорії спорів є договірне врегулювання. Обґрунтовано доцільність внесення доповнення до ч. 1 ст. 65 СК України.

Ключові слова: подружжя, спільна сумісна власність, корпоративні права, статутний капітал, поділ спільного майна, суб'єкт господарювання.

The article is devoted to the analysis of the problems of contribution of property belonging to the spouses on the right of joint ownership to the authorized capital of the business entity. The purpose of this study is to summarize the provisions on the legal regulation of relations arising from the contribution to the authorized capital of the joint property of the spouses and justify the proposal to improve its regulation.

It is noted that the legal regulation of relations regarding the division of the authorized capital of an economic entity formed at the expense of joint ownership of spouses is not clearly established in the current legislation. Points of view on this issue among scientists. The provisions of the current legislation and judicial practice of Ukraine on resolving the issue of belonging of the authorized capital of the business entity to the joint ownership of the spouses are analyzed.

The article draws attention to the fact that the property, as a contribution to the authorized capital of the business organization, becomes its property and ceases to be the object of joint ownership of the spouses, instead the investor receives corporate rights. Because, in accordance with Art. 61 of the IC of Ukraine, only property can be the object of joint ownership, so corporate rights (a set of property and non-property rights) cannot be the object of joint ownership.

A number of theoretical and practical recommendations have been developed based on the results of the research on the problems of entering the joint property of the spouses into the authorized capital of the business entity. It is noted that when proving the fact of joint ownership of property should take into account: the time of acquisition of such property; funds for which such property was acquired (source of acquisition); the purpose of the acquisition of property, which allows to provide him with the legal regime of joint ownership of the spouses. It is reasonable that the most effective way to resolve this category of disputes is a contractual settlement. The expediency of making additions to Part 1 of Art. 65 of the Insurance Code of Ukraine.

Key words: spouses, joint ownership, corporate rights, authorized capital, division of joint property, business entity.

Постановка проблеми. Конституція України закріплює право кожної фізичної особи на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Отже, знаходячись в шлюбі, чоловік або дружина може набути статусу фізична особа – підприємець чи бути засновником/учасником господарської організації та набути частку в її статутному капіталі. Правове регулювання відносин поділу статутного капіталу суб'єкта господарювання, сформованого за рахунок спільної сумісної власності подружжя у чинному законодавстві чітко не встановлено. Крім того, регулювання таких відносин ускладнюється, оскільки вони перебувають в площині різних правових норм. Також, слід звернути увагу на неузгодженість правових позицій Конституційного Суду України і Верховного Суду України. Саме це призводить до проблем на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі питання регулювання відносин, що виникають між подружжям із приводу внесення спільного майна до статутного капіталу суб'єкта господарювання було предметом наукових досліджень В. Васильєвої, Н. Глуся, Є. Даниленка, М. Дяковича, І. Жилинкової, В. Сергєєва, І. Спасибо-Фатєєва та ін. Проте єдиної точки зору з цього питання серед науковців не має, що обумовлює актуальність заявленої теми дослідження.

Мета статті полягає в узагальненні положень щодо правового регулювання відносин що виникають в результаті внесення до статутного капіталу спільного майна подружжя та обґрунтування пропозиції щодо вдосконалення його регулювання.

Виклад основного матеріалу. Згідно статистичних даних Міністерства юстиції України, органами державної

реєстрації актів цивільного стану у 2019 році зареєстровано 237 858 шлюбів та 38 472 випадки розірвання шлюбу [1]. Розірвання шлюбу породжує питання поділу спільної сумісної власності.

Питання визнання майна об'єктом права спільної сумісної власності відбувається за підставами, передбаченими в статтях 60-63 Сімейного кодексу України (далі – СК України). До нього, зокрема, може належати будь-яке майно, за винятком виключеного з цивільного обороту. Також, ст. 368 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) визначає, що майно, набуте в результаті спільної праці та за спільні грошові кошти членів сім'ї, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором, укладеним у письмовій формі.

Поділ спільного майна подружжя здійснюється за правилами, встановленими статтями 69-72 СК України та ст. 372 ЦК України. Вартість майна, що підлягає поділу, визначається за погодженням між подружжям, а при недосягненні згоди – виходячи з дійсної його вартості на час розгляду справи. За загальним правилом частки дружини та чоловіка у майні, що об'єктом спільної сумісної власності – рівні. Проте, за домовленістю між ними або шлюбним договором розмір таких часток може бути змінено. Також розмір часток може регулювати суд у виключних випадках (ст. 70 СК України).

Однак, на практиці, проблемним є питання щодо належності статутного капіталу до об'єкту спільної сумісної власності подружжя та можливого його поділу між ним.

Джерелами формування майна підприємства є: грошові та матеріальні внески засновників; доходи, одержані від реалізації продукції, послуг, інших видів господарської діяльності; доходи від цінних паперів; кредити банків та інших кредиторів; капітальні вкладення і дотації з бюджетів; майно, придбане в інших суб'єктів господарювання, організацій та громадян у встановленому законодавством порядку; інші джерела, не заборонені законодавством України (ч. 2 ст. 66 ГК України). Вкладом учасника товариства можуть бути гроші, цінні папери, інше майно, якщо інше не встановлено законом (ч. 1 ст. 13 Закону України «Про ТОВ та ТДВ», ч. 2 ст. 115 ЦК України).

При цьому слід звернути увагу, що після внесення майна до статутного капіталу суб'єкта господарювання, право власності на таке майно переходить до суб'єкта господарювання (п. 1 ч. 1 ст. 115 ЦК України). Згідно ч. 2 ст. 12 Закону України: «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 р. № 2275-VIII (далі – Закон про ТОВ та ТДВ) у минулому власника виникає право на частку у статутному капіталі суб'єкта господарювання, яка може визначатися у відсотках [6], учасник, що зробив внесок до статутного капіталу суб'єкта господарювання наділяється корпоративними правами пропорційно номіналу такого внеску. Тобто, майно, як внесок до статутного капіталу господарської організації, переходить у її власність і перестає бути об'єктом спільної сумісної власності подружжя, натомість вкладник отримує корпоративні права. З цього можна зробити висновок, що розподілу між подружжям підлягають корпоративні права. Однак, це не так.

Під корпоративними правами законодавець передбачає права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами (ч. 1 ст. 167 ГК України). Тобто, корпоративні права являють собою сукупність майнових та немайнових прав. Оскільки, відповідно ст. 61 СК України об'єктом спільної сумісної власності може бути тільки майно,

корпоративні права не можуть бути об'єктом спільної сумісної власності. Отже, якщо господарська організація належить одному із подружжя, то право на частину прибутку виникне у іншого у разі внесення частки капіталу чи інших активів у статутний фонд цієї господарської організації і є фактичні докази цього.

Це підтверджується, Постановою Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» від 21.12.2007 № 11 (далі – Постанова ПВСУ № 11). Так, в п. 28 зазначено: «... Вклад до статутного фонду господарського товариства не є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Виходячи зі змісту частин 2, 3 ст. 61 СК України, якщо вклад до статутного фонду господарського товариства зроблено за рахунок спільного майна подружжя, в інтересах сім'ї, той із подружжя, хто не є учасником товариства, має право на поділ одержаних доходів.»; а в п. 29: «Майно приватного підприємства чи фізичної особи - підприємця не є об'єктом спільної сумісної власності подружжя. Інший із подружжя має право тільки на частку одержаних доходів від цієї діяльності» [8].

Правова природа корпоративних прав не дозволяє визнати за другим з подружжя, який не є учасником юридичної особи такий самий обсяг прав, як за іншим з подружжя. Однак, це все ж таки не означає, що в результаті передачі у статутний капітал юридичної особи майна, що перебуває в подружжя на праві спільної сумісної власності другий з подружжя позбавляється будь-яких прав на таке майно [9, с. 36]. Сутність самого ж правового режиму спільного майна подружжя, переданого до статутного капіталу юридичної особи полягає в трансформації права власності. Для того з подружжя, який є учасником юридичної особи право власності трансформується в корпоративне право, відповідно до якого його учасник набуває всіх правомочностей на участь в управлінні юридичною особою, отриманні прибутку тощо. Для того з подружжя, який не є учасником юридичної особи таке право трансформується у право вимоги до іншого з подружжя. І це право вимоги буде реалізовуватись при поділі спільного майна подружжя [10, с. 71]. Отже, майно, одержане в результаті реалізації корпоративного права одного з подружжя, переходить у режим спільного сумісного майна цього подружжя.

Згодом, рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства „ІКІО“ щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України від 19 вересня 2012 року № 17-рп/2012 встановлено що, положення ч. 1 ст. 61 СК України треба розуміти так, що статутний капітал та майно приватного підприємства є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя [11].

У зв'язку з прийнятим такого рішення Конституційним Судом України юридична спільнота України очікувала зміни практики Верховного Суду України у розрізі, належності статутного капіталу суб'єкта господарювання до спільної сумісної власності подружжя. Проте, цього не відбулося. Зокрема, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України у справі № 6-61цс13 від 3 липня 2013 року постановила, що у разі передання подружжям свого майна для здійснення підприємницької діяльності шляхом участі одного з них у заснуванні господарського товариства це майно належить зазначеному товариству на праві власності, подружжя набуває відповідне майнове право, яке реалізується одним із подружжя (засновником) шляхом участі в управлінні товариством, а друге подружжя набуває право вимоги виплати йому певних сум у разі поділу майна між подружжям [12]. При цьому, право на компенсацію вартості частини коштів виникає

в іншого подружжя лише щодо спільних коштів, а не статутного капіталу, при цьому лише в тому разі, коли спільні кошти всупереч ст. 65 СК України були використані одним із подружжя саме для внесення вкладу до статутного капіталу. Розвиток подій та визначення кола майна, на яке може претендувати дружина/чоловік, залежить від того, чи було нею/ним надано свою згоду на таке розпорядження спільними коштами подружжя, як придбання частки у статутному капіталі ТОВ [13].

За загальним правилом, відповідно до положення ч. 1 ст. 65 СК, вважається, що один із подружжя діє за згодою другого з подружжя. При цьому, форма такої згоди в законодавстві не визначена. Таким чином, згода на таке розпорядження коштами презюмується і необхідність доводити те, що особа такої згоди не надавала покладається саме на неї. А отже виникає необхідність пошуку і подання додаткових доказів у подібному судочинстві (наприклад, доказів, що підтверджують походження коштів, внесених у статутний капітал, рентабельність підприємства, реальну вартість активів, залучення коштів третіх осіб при формуванні майнового комплексу спірного підприємства, а також проводити додаткові аудиторські перевірки, долучати свідчення до матеріалів справи і застосовувати багато інших заходів). Щоб уникнути непорозумінь, вважається доцільним доповнити ч. 1 ст. 65 СК після слів «за взаємною згодою» словами «що підтверджується нотаріально посвідченим договором про розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя».

Знаковою стала нова позиція ВСУ при розгляді справи № 6-38цс15 від 3 червня 2015 року. Так, Судова палата у цивільних справах визначила критерії, які дозволяють надати спірному набутому майну режим спільного майна, а саме: час набуття такого майна; кошти, за які таке майно було набуто (джерело набуття); мета придбання майна, яка дозволяє надати йому правовий режим спільної власності подружжя [14]. Зазначеним рішенням суд встановив, що грошові кошти чи інше майно, внесені одним з подружжя, який є учасником господарського товариства, у статутний капітал за рахунок їх спільних коштів, стають власністю товариства, а в іншого з подружжя право власності на майно (тобто речове право) трансформуються в право вимоги (зобов'язальне право) на виплату половини вартості внесеного майна в разі поділу майна подружжя або право вимоги половини отриманого доходу від діяльності підприємства. При цьому одним з визначних є факт, що вищезазначені кошти набуті подружжям під час їх спільного проживання.

Згідно з ч. 4 ст. 263 Цивільного процесуального кодексу України при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду [15]. Тому, закономірним є те, що місцеві і апеляційні суди при розгляді справ про поділ спільного майна подружжя не задовольняють позовні вимоги щодо поділу статутного капіталу. Обґрунтовуються такі рішення тим, що вклад до статутного фонду господарського товариства не є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Наприклад, у рішенні Приморського районного суду міста Одеси у справі № 522/8510/18 від 21 вересня 2018 року суд критично віднісся до вимоги позивача про визнання об'єктом спільної сумісної власності подружжя частки в статутному капіталі ТОВ «ГРЕЙСС» у розмірі 100% та вартістю 300 000,00 гривень та не задовольнив наведені позовні вимоги [16]. Також, необхідно зазначити, що бувають випадки, коли, як і у наведеній справі, один з подружжя зловживає правилом, закріпленим Верховним

Судом України і навмисно вносить спільне майно до статутного капіталу суб'єкта господарювання. Метою таких дій є уникнення поділу такого майна, як спільної власності подружжя.

Проте, на практиці бувають випадки застосування судами позиції Конституційного Суду України. Наприклад, ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у справі № 6-45035св12 від 13 березня 2013 року було передано справу про розірвання шлюбу та поділ майна на новий судовий розгляд до суду першої інстанції. Таке рішення було мотивовано тим, що суд апеляційної інстанції залишив рішення суду першої інстанції без змін, не врахувавши рішення Конституційного суду України від 19 вересня 2012 року № 17-рп/2012 згідно, якого статутний капітал та майно приватного підприємства є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя [17].

Отже, питання належності статутного капіталу суб'єкта господарювання до спільної сумісної власності подружжя залишається невирішеним, що породжує суперечливу судову практику.

У зв'язку з цим, одним з найефективніших способів вирішення даної категорії спорів є договірне врегулювання шляхом укладення відповідно нотаріально посвідченого договору, що містить порядок компенсації вартості майна, внесеного до статутного капіталу суб'єкта господарювання за рахунок спільного майна. Також, в договорі можна передбачити і порядок розподілу доходів суб'єкта господарювання, створеного за рахунок майна, що є спільною власністю; можна обумовити періодичність нарахування виплат, порядок участі другого з подружжя в інвестиційному доході та інші аспекти, пов'язані з правом другого з подружжя на доходи від інвестиційної діяльності. Так сторони досягнуть згоди щодо найбільш прийнятної варіанту для кожного з них, а також зекономлять час та кошти, які могли б бути витрачені ними на судову тяганину.

Висновки і пропозиції. За результатами проведеного дослідження можна зробити певні висновки, а саме:

1. При вирішенні питання поділу майна, що належало подружжю на праві спільної сумісної власності, яке було внесено до статутного капіталу певного суб'єкта господарювання, сторона, що не має корпоративних прав може розраховувати на поділ одержаних доходів (дивідендів), отриманих іншим з подружжя та на компенсацію вартості частини спільних коштів (майна), які були використані одним із подружжя для внесення вкладу до статутного капіталу чи за які були придбані акції.

2. При доказі факту спільної сумісної власності на майно треба враховувати: час набуття такого майна; кошти, за які таке майно було набуто (джерело набуття); мету придбання майна, яка дозволяє надати йому правовий режим спільної власності подружжя.

3. Обґрунтовано, що найефективнішим способом вирішення спорів щодо питання поділу статутного капіталу суб'єкта господарювання, сформованого із майна, що належало подружжю на праві спільної сумісної власності, є договірне врегулювання шляхом укладення відповідного нотаріально посвідченого договору.

4. Запропоновано доповнити ч. 1 ст. 65 СК України після слів «за взаємною згодою» словами «що підтверджується нотаріально посвідченим договором про розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя», що дозволить уникнути непорозумінь при встановленні факту надання згоди на розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інформація про результати роботи органів державної реєстрації актів цивільного стану у 2019 р. *Офіційний веб-портал Міністерства юстиції України*. URL: https://minjust.gov.ua/actual-info/stat_info (дата звернення: 08.04.2020).
2. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. І.В. Жилінкової. Харків: Ксилон, 2008. 855 с.

3. Даниленко Є. Придбання акціонерним товариством акцій одного з подружжя. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 11. С. 40-42.
4. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144. (Із змінами).
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356. (Із змінами).
6. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 р. № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. Ст. 69. (Із змінами).
7. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135. (Із змінами).
8. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: Постанова Пленуму Верховного Суду від 21 грудня 2007 р. № 11. *Вісник Верховного суду України* 2008. № 1.
9. Вінтоняк Н.Д. Щодо корпоративних прав подружжя. *Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина*: матеріали щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених та аспірантів (Івано-Франківськ, 16 травня 2014 р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2014. С. 36.
10. Вінтоняк Н.Д. Правовий режим спільного майна подружжя, переданого до статутного капіталу юридичної особи / питання трансформації. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*. 2014. Vol. 2, No. 6. P. 69-72.
11. У справі за конституційним зверненням приватного підприємства „ІКІО“ щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України: Рішення Конституційного Суду України від 19 вересня 2012 р. № 17-рп/2012. *Офіційний вісник України*. 2012. № 75. Ст. 3038.
12. Постанова Верховного Суду України від 3 липня 2013 р. у справі № 6-61цс13. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/32532909> (дата звернення 19.04.2020).
13. Поділ майна подружжя: як бути з ТОВ? *Веб-портал газети «Закон і бізнес»*. URL: https://zib.com.ua/ua/141890-podil_mayna_podruzhhya_yak_buti_z_tov.html (дата звернення: 18.05.2020).
14. Постанова Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України 3 червня 2015 р. у справі № 6-38цс15. Офіційний веб-портал Судова влада України. URL: <https://oda.court.gov.ua/sud1590/pravovipozicivsu/6-38cs15> (дата звернення 18.05.2020).
15. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. Ст. 492. (Із змінами).
16. Рішення Приморського районного суду м. Одеси від 21 вересня 2018 р. у справі № 522/8510/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76748543> (дата звернення 19.04.2020).
17. Рішення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 13 березня 2013 р. у справі № 6-45035св12. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/30204374#> (дата звернення 20.04.2020).